

ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕБЕЗПЕК, ЗАГРОЗ ТА РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

У статті охарактеризовано особливе значення підприємств сфери послуг для національної економіки, проаналізовано підходи до трактування базових понять ризикології, визначено роль та значення ідентифікації небезпек, загроз та ризиків у процесі формування системи економічної безпеки підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Наведено основні підходи до класифікації ризиків у готельно-ресторанному бізнесі. Запропоновано авторський підхід до розмежування тріади понять «небезпека – загроза – ризик» у сфері готельно-ресторанного бізнесу. Конкретизовано небезпеки на макро-, мезо- та мікрорівні, а також наведено перелік основних загроз діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу за сферами виникнення. Наведено основні види ризиків за результатами реалізації відповідних управлінських рішень.

Ключові слова: готельно-ресторанний бізнес, небезпека, загроза, ризик, економічна безпека.

N. I. GAVLOVSKA, E. M. RUDNICHENKO

Khmelnytsky National University

IDENTIFICATION OF DANGER, MENACE AND RISKS OF HOTEL AND CATERING BUSINESS

In the article the particular significance of services companies for national economics is defined, approaches to treatments of riskology basic concepts are analyzed, the role and significance of identification of danger, menace and risks during the formation of enterprise economic security system of hotel and catering business are defined. The main approaches to classification of risks in hotel and catering business are provided. Authors approach to differentiation of concepts triad "danger-menace-risk" in hotel and catering business is offered. The danger on macro-, mezo- and micro-level is specificity and list of main menaces of hotel and catering business according to areas of origin are provided. The main types of risks according to the results of implementation of relevant management decision are provided.

Key words: hotel and catering business, danger, menace, risk, economic security.

Вступ. Потенціал розвитку національної економіки формується не лише за рахунок промисловості, а і за рахунок підприємств сфери послуг, що можна спостерігати у розвинених країнах. Перевагою підприємств сфери послуг є порівняно невеликий обсяг початкових інвестицій, які дозволяють розпочати діяльність і отримувати прибутки у найкоротшій термін, а для започаткування і технологічного оновлення промислових підприємств потрібно набагато більше ресурсів. Нерозвиненість вітчизняної інфраструктури та орієнтація на виробництво промислової продукції сировинного характеру, обумовили практично повне ігнорування на державному рівні проблем та перспектив розвитку підприємств сфери послуг, а саме підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Підтвердженням критичного стану даної сфери стало проведення в Україні у 2012 році чемпіонату Європи з футболу, що зумовило необхідність прийняття швидких рішень нормативного характеру для належного забезпечення даного заходу. Найбільше проблем виникло з розміщенням і харчуванням великої кількості туристів та відсутністю якісного сервісу, до якого вже давно звикли представники більшості Європейських країн. Про нерациональне використання коштів виділених на цей захід було написано досить багато і навіть розпочато декілька кримінальних проваджень, проте з точки зору наукового підходу проблематика розвитку підприємств сфери послуг є набагато глибшою і лежить у царині формування сприятливого бізнес-середовища та мінімізації опортуністичної поведінки державних агентів. Тому ідентифікація наявних та потенційних загроз і ризиків у діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу є необхідною умовою для подальшої розробки системи економічної безпеки даних суб'єктів господарювання і забезпечення управлінських рішень з реалізації стратегії їх розвитку.

Тому основним завданням дослідження є ідентифікація небезпек, загроз і ризиків діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу з метою формування системи економічної безпеки зазначених суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ідентифікації ризиків та формування системи економічної безпеки підприємств висвітлюється у працях таких науковців, як Васильців Т.Г., Ляшенко О.М., Мігус І.П., Пойда-Носик Н.Н., Ячменьова В.М. та інші. Проте фахівці з готельно-ресторанного бізнесу практично не досліджують питання формування системи економічної безпеки та її складових, хоча в сучасних умовах зростаючої конкуренції та інформаційних атак, цей напрям є не менш важливим, ніж суто технологічні та стандартизовані підходи до організації діяльності зазначених підприємств, тому подальші дослідження у цій сфері є доволі актуальними.

Виклад основного матеріалу. Система економічної безпеки підприємств готельно-ресторанного бізнесу це – сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують захист життєво-важливих інтересів суб'єкта господарювання за рахунок гармонізації взаємовідносин з суб'єктами зовнішнього та внутрішнього

середовища та мінімізації їх негативного впливу.

Враховуючи наведене визначення, з метою мінімізації негативного впливу, актуальним є питання ідентифікації потенційних загроз та ризиків у діяльності зазначених підприємств. Тому у контексті дослідження, вважаємо за доцільне визначити термінологічні особливості ризикології з метою проведення подальшої безпосередньої ідентифікації небезпек, загроз та ризиків у сфері готельно-ресторанного бізнесу.

Ризики, та все що з ними пов'язано, є об'єктом дослідження доволі тривалий період, тому розуміння і трактування науковців іноді істотно відрізняються, а однозначності у підходах практично не існує. Так у економічній літературі відповідної тематичної спрямованості [1–4, 6–10] використовують такі поняття, як "загроза" "ризик" та "небезпека", причому вони є досить близькі за змістом. Використання цих понять пов'язано з невизначеністю зовнішнього та внутрішнього середовища, і, як зазначив Ф. Найт, саме невизначеність є фундаментальним атрибутом господарської реальності, тому "якщо ми хочемо зрозуміти функціонування економічної системи, ми повинні осмислити суть і значення чинника невизначеності" [1, с. 195]. Отже, невизначеність є вихідним пунктом сутності таких категорій, як "загроза", "ризик" та "небезпека".

Під небезпекою частіше за все розуміють об'єктивно існуючу реальність, яка може порушити рівновагу всіх суб'єктів господарювання [2].

Наприклад, І. Плетникова розрізняла за ступенем імовірності реальну та потенційну небезпеки, а за можливими наслідками виділила такі види небезпеки [3, с. 9]: виклик – сукупність обставин, що не обов'язково мають конкретно загрозливий характер, але безумовно потребують реагування на них (за відсутності реакції підприємства можливі як сприятливі, так і несприятливі для нього наслідки); неприйнятний ризик – можливість виникнення несприятливих наслідків для суб'єкта господарювання при сформованих зовнішніх і внутрішніх умовах (за відсутності реакції підприємства можливі несприятливі для нього наслідки); загроза – найбільш конкретна і безпосередня форма небезпеки, коли для суб'єкта економічних відносин обов'язково настануть несприятливі наслідки, якщо не застосовувати ніяких заходів для їх запобігання.

Отже, І. Плетникова ототожнювала такі поняття, як "небезпека", "загроза", "виклик" та "неприйнятний ризик". І дійсно, досить часто поняття "загроза" в економічній літературі ототожнюється з поняттями "ризик" та/або "небезпека". Так у словнику С.І. Ожегова, небезпеку визначено як загрозу чогось дуже поганого; загрозу як можливу небезпеку; а ризик як можливу небезпеку або дію, що може мати негативні наслідки [4, с. 388, 716, 591]. Тобто автором абсолютно не наведено відмінностей між поняттями.

Однак, найчастіше ототожнюють терміни "ризик" та "загроза". Так, наприклад, Т. Васильців вживає терміни "ризик" і "загроза" як синоніми: "... доцільно розглядати ті сфери, у яких можуть виникати загрози економічній безпеці підприємництва, зокрема, за напрямками: виробничі, галузеві, політичні, економічні, фінансові, інноваційні та юридичні ризики" [5, с. 28]; "до ризиків економічної безпеки підприємництва, які можна частково попередити, необхідно віднести серйозні системні загрози" [5, с. 31]; "за походженням загрози економічній безпеці підприємництва варто поділяти на внутрішні ... та зовнішні Відмінність між внутрішніми та зовнішніми ризиками полягає в тому, чи зумовлені вони діями (бездіяльністю) суб'єктів системи економічної безпеки підприємництва, чи інституціями її зовнішнього середовища" [5, с. 33].

Тут ми погоджуємося з думкою Ячменьової В.М., яка зауважила, що дослідники досить часто однаково трактують поняття "загроза" та "ризик", хоча практика спростовує ці хибні твердження. За своєю природою, "загроза" є наслідком неконтрольованого збігу обставин, умов та подій зовнішнього середовища, що сприймаються суб'єктами ринкової економіки (підприємствами) як реальність, та безвихідні обставини, які за наявності резервів ресурсів необхідно усунути або навчитися з ним співіснувати, якщо не можна їм запобігти [6, с. 313].

Розрізняють поняття "загроза" та "ризик" також І.П. Мігус та С.М. Лаптев. Під загрозою вони розуміють певну подію, що впливає на діяльність суб'єктів господарювання, а ризиком називають результат впливу загроз на господарську діяльність суб'єктів господарювання [7].

Протилежну думку мав Н.Н. Пойда-Носик, який стверджував, що ризики виступають джерелами загроз для фінансової безпеки, оскільки саме ризики генерують потенційну можливість завдання шкоди суб'єкту господарювання [8]. Такої ж думки дотримується і Корольов М.І.: "... Більш коректно можна визначити, що ризик представляє собою ймовірність настання загрози. Оскільки загроза виступає як різниця між параметрами середовища і фірми, то таке трактування ризику враховує взаємодію фірми і зовнішнього середовища, беручи до уваги, що порушення гомеостазу може стати результатом диспропорцій і дисфункцій у внутрішньому середовищі фірми [9, с.57].

О.М. Ляшенко, розглядаючи категорію "ризик", акцентувала увагу на дуальності: поняття ризику вона розглядала і як усвідомлену частину небезпеки (пасивний бік), і як активну дію, спрямовану або на усунення небезпеки чи загрози, або навпаки, на свідоме (але вірогідне) отримання шкоди, збитку тощо [10, с. 244]. У семантичній картині загроз О.М. Ляшенко розглядала ризик, як усвідомлену частину загрози та як свідому дію, що може мати негативні наслідки та стати загрозою [10, с. 248–249].

Тобто в економічній літературі при визначенні таких понять, як "загроза" та "ризик" існують різні думки щодо їх взаємозв'язку: ризик як результат впливу загрози (загроза є джерелом ризику); ризик як

імовірність настання загрози (ризик є джерелом загрози); ризик як усвідомлена частина загрози (ризик є складовою загрози); ризик як свідомо дія, що може стати загрозою (ризик як дія та можливе джерело загрози).

Не зважаючи на відмінності у трактуваннях, базовими поняттями для більшості дослідників є небезпека, загроза та ризик. У [11] наведено авторський підхід, відповідно до якого:

– небезпека – це об'єктивно існуюча реальність, яка може порушити стан рівноваги суб'єктів і призвести до негативних наслідків;

– загроза – це наслідок небезпеки у вигляді об'єктивізованого чинника потенційно негативної дії;

– ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, що пов'язана з певною мірою невизначеності результату внаслідок ухвалення рішення (дії і/або обставин). Зазначимо, що ми не акцентуємо увагу на втратах, оскільки існує таке поняття, як "виправданий ризик", тобто ризик – це не лише втрати, а також певні можливості, що можуть мати позитивний вияв у вигляді додаткових надходжень (прибутку).

Незважаючи на відмінність підходів, спільним для всіх є певна еволюційна складова, оскільки під впливом загроз і ризиків підприємство змушене постійно навчатися та вдосконалювати свої захисні механізми. І якщо внутрішні загрози мінімізуються за рахунок самоорганізації системи, то вплив зовнішнього середовища потребує набагато більших зусиль для мінімізації негативних наслідків. Особливе місце в цьому процесі відведене державі, як одному з головних гравців економічного середовища, що може не тільки суттєво впливати на соціально-економічні процеси, а й встановлювати в наказовому порядку правила гри [11]. Така позиція є правомірною і для підприємств готельно-ресторанного бізнесу, оскільки держава та її агенти можуть суттєво сприяти розвитку даної сфери (Туреччина, Хорватія, Грузія), або значно гальмувати її розвиток. Відповідно формується безпечне або небезпечне бізнес-середовище макро та мезорівня. Стосовно мікрорівня основною небезпекою є втрата клієнтів, оскільки така ситуація призведе до припинення діяльності суб'єкта господарювання, а деталізація загроз і ризиків відбувається з урахуванням специфіки функціонування таких суб'єктів, хоча і може передбачати певне агрегування.

Неоднозначність підходів до трактування та класифікації ризиків у готельно-ресторанному бізнесі проявляється і у відповідних публікаціях та дослідженнях. Класифікацію ризиків діяльності готельного підприємства наведено у роботах Ю.Ф. Волкова [12], де він виділяє: екологічний ризик; промисловий ризик; транспортний ризик; інвестиційний ризик; ризик країни; політичний ризик; підприємницький ризик; ризик незатребуваності готельних послуг; ризики невиконання господарських договорів (контрактів); ризик посилення конкуренції; ризики виникнення непередбачених витрат і зниження доходів; ризик необхідності виплат штрафних санкцій та арбітражно-судових витрат; ризик втрати прибутку; фінансові ризики (валютні, процентні та портфельні ризики); технічні ризики; комерційні ризики.

Погодіна А.С. у своїх дослідженнях наводить дещо іншу класифікацію ризиків готельного бізнесу [13]:

1. Неспецифічні ризики готельного бізнесу:

– економічні ризики: ризики цінової конкуренції; ризики поява нових конкурентів; ризики зниження попиту;

– інвестиційні ризики: ризики недоступності кредитування; ризики окупності; ризики нерационального вибору контрагентів;

– нормативно-правові ризики: ризики зміни законодавства; ризики адміністративного тиску; ризики криміногенної обстановки;

2. Специфічні ризики готельного бізнесу: ризик посилення візового режиму; ризик зниження заповнюваності номерного фонду; ризик загрози безпеки клієнтів; ризик загрози безпеки персоналу; ризик втрати репутації; ризик псування / втрати майна; ризик експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки; ризик аварій і катастроф в сфері житлово-комунального господарства; частка неспецифічного ризику в повному наборі ризиків.

У дослідженнях Леонт'єва Ю.Ю., Почепинець Д.С. наводять класифікацію ризиків виробничої діяльності готельного підприємства за наступними ознаками [14]:

1. За факторами ризиків:

– зовнішні ризики: політичні; соціально-економічні; екологічні; науково-технічні;

– внутрішні ризики: відтворювальної діяльності; діяльності в сфері управління; діяльності в сфері обігу; виробничої діяльності(основної; допоміжної; забезпечувальної);

2. За об'єктом впливу:

– ризики, наслідки яких впливають на людей: ризики, що впливають на персонал, і ризики, що впливають на відвідувачів;

– ризики, наслідки яких впливають на виробничі системи;

3. За ознакою того, чи є наслідок його настання видимим для гостя:

– видимі для гостя: за прийомом і випискою (ризик оформлення; організаційний ризик; ризик оплати); у номерах (ризик обслуговування номерів; ризик відмови техніки; зовнішні ризики); за організацією харчування (ризик резервування; ризик обслуговування); інші ризики (ризик ненадання послуг);

– невидимі для гостя.

Враховуючи наведені вище трактування та реалії функціонування вітчизняних підприємств, необхідно розрізняти небезпеки, загрози та ризики у діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу, оскільки це дозволяє конкретизувати їх та певним чином реагувати менеджменту зазначених підприємств. Небезпеки можна розглядати на макро-, мезо- та мікрорівні, що було зроблено вище. Загрози необхідно ідентифікувати за сферами виникнення, а ризики будуть пов'язані з певною мірою невизначеності результату внаслідок ухваленого рішення (дії і/або обставин) або бездіяльності, щодо мінімізації загроз.

Таким чином, сформуємо перелік основних загроз у діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу за сферами виникнення (табл. 1).

Таблиця 1

Основні загрози у діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу

Сфера виникнення	Вид загрози
Персонал	Некомпетентність персоналу Невідповідність кваліфікаційним стандартам Агресивна поведінка Опортуністична поведінка Кримінальна спрямованість у діяльності (крадіжки, розкриття конфіденційної інформації та інше) Недотримання правил техніки безпеки
Інформаційне забезпечення	Недосконале програмне забезпечення Відсутність системи захисту інформації (як внутрішньосистемної, так і інформації про клієнтів) Неефективна робота сайту, або його відсутність Недостатній рівень інтеграції у світовий інформаційний простір Незадовільний рівень комунікації
Технології	Невідповідність стандартам та правилам техніки безпеки Зношеність обладнання Низька потужність (пропускна спроможність) обладнання Низька енергоефективність Недостатня ергономічність Невідповідність екологічним та санітарним нормам Неналежне забезпечення послугами ЖКГ
Фінанси	Негативні фінансові результати Неефективне ціноутворення Відсутність системи фінансового контролю Недосконала система розрахунків з клієнтами, персоналом та постачальниками Недотримання норм фіскального законодавства Зменшення надходжень виручки за рахунок відтоку клієнтів
Логістика	Відсутність належного забезпечення ресурсами відповідної якості Несвочасне виконання замовлень Наявність дефіциту або понаднормових залишків ресурсів
Фізична безпека клієнтів	Відсутність служби безпеки Відсутність технічних засобів охорони приміщень Відсутність договорів з МВС або комерційними організаціями на охорону та обслуговування (у тому числі обслуговування технічних засобів з охорони об'єктів) Можливість проникнення на територію сторонніх осіб Можливість нападу сторонніх осіб або створення фізичної загрози безпеки клієнтів Недостатнє забезпечення безпеки дітей (у тому числі від факторів потенційно-негативної технологічної природи походження)
Імідж	Відсутність іміджевих заходів Формування негативного іміджу Наявність провокацій з боку конкурентів
Нормативно-регулятивне поле	Зміни законодавства Адміністративний тиск Зміни у зовнішньоекономічних відносинах

Враховуючи, що ризик для підприємств готельно-ресторанного бізнесу в першу чергу буде пов'язаний з управлінськими рішеннями (або бездіяльністю) у певній сфері виникнення загроз, вважаємо за доцільне виділити: інформаційні ризики, ризики у сфері управління персоналом, технологічні ризики, фінансові ризики, логістичні ризики, іміджеві ризики, ризики нормативно-регулятивного характеру, ризики забезпечення фізичної безпеки.

Висновки. Таким чином, на відміну від існуючих підходів до трактування та ідентифікації ризиків у готельно-ресторанному бізнесі, ми вважаємо, що доцільно розглядати триаду понять – «небезпека – загроза – ризик», що дозволяє комплексно охарактеризувати всі можливі негативні аспекти діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу і є однією з умов формування дієвої системи економічної безпеки досліджуваних суб'єктів господарювання. Однак враховуючи соціально-економічне становище та негативні тенденції у сфері зовнішньоекономічних відносин, існує об'єктивна потреба у подальших ґрунтовних дослідженнях зазначеної проблематики.

Література

1. Найт Ф. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Найт. – М.: Дело, 2003. – 360 с.
2. Коломієць Г.М. Категорія "ризик" в дискусії сучасної економічної теорії [Електронний ресурс] / Г.М. Коломієць, Ю.Г. Гузненков // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2010. – № 921. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6831/2/Kolomiets.pdf>
3. Плетникова І. Л. Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.07.04 / І. Л. Плетникова ; Харківська державна академія залізничного транспорту. – Х., 2001. – 15 с.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М.: Рус. яз., 1985. – 797 с.
5. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : [монографія] / Т.Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
6. Ячменьова В.М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : [монографія] / В.М. Ячменьова. – Сімферополь : Доля, 2007. – 523 с.
7. Мігус І.П. Необхідність розмежування понять "загроза" та "ризик" при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / І.П. Мігус, С.М. Лаптев. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821>
8. Пойда-Носик Н.Н. Ризики і джерела загроз фінансовій безпеці акціонерних товариств у сучасних умовах [Електронний ресурс] / Н.Н. Пойда-Носик. – Режим доступу : www.teologia.org.ua/20110920172/statti/dokladi/riziki-i-djere-la-zagroz-finansoviie-bezpeci-akcionernix-tovaristv-u-suchasnix-umovax-172.html
9. Королев М.И. Проблема безопасности в теории фирмы: развитие и противоречия [Електронний ресурс] / М.И. Королев // Вестник Волгоградского государственного университета. – 2012. – № 1 (20). – С. 53–58. – Режим доступу : [http://new.volsu.ru/struct/generalservices/publish/vestniki/lastmagazine/ser-3-economy-1\(20\)-2012/7_%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B2.pdf](http://new.volsu.ru/struct/generalservices/publish/vestniki/lastmagazine/ser-3-economy-1(20)-2012/7_%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B2.pdf)
10. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : [монографія] / О.М. Ляшенко. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
11. Рудніченко С. М. Оцінювання та моделювання впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства : [монографія] / С.М. Рудніченко. — Луганськ : Промдрук, 2014. — 389 с.
12. Волков Ю.Ф. Введение в гостиничный и туристический бизнес : учебное пособие / Ю.Ф. Волков. – М., 2004. – 272 с.
13. Погодина А.С. Управление рисками деятельности малых гостиничных предприятий : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством: экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами - сфера услуг" / А.С. Погодина. — СПб, 2011. — 26 с.
14. Леонт'єва Ю.Ю. Класифікація ризиків виробничої діяльності готельного підприємства [Електронний ресурс] / Ю.Ю. Леонт'єва, Д.С. Почепинець // Науково-технічний збірник. — 2012. — № 102. — Режим доступу : <http://eprints.kname.edu.ua/25423/1/518-522%20%D0%9B%D0%B5%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%AE%D0%AE.pdf>

References

1. Najt F. Risk, neopredelennost' i pribyl' / F. Najt. – M.: Delo, 2003. – 360 s.
2. Kolomijec' G.M. Kategorija "ryzyk" v diskusii' suchasnoi' ekonomichnoi' teorii' [Elektronnyj resurs] / G.M. Kolomijec', Ju.G. Guznenkov // Visnyk Harkivs'kogo nacional'nogo universytetu im. V.N. Karazina. – 2010. – № 921 – Rezhym dostupu : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6831/2/Kolomiets.pdf>
3. Pljetnykova I. L. Vyznachennja rivnja i zabezpechennja ekonomichnoi' bezpeky zaliznyci: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: 08.07.04 / I. L. Pljetnykova ; Harkivs'ka derzhavna akademija zaliznychnogo transportu. – H., 2001. – 15 s.
4. Ozhegov S.Y. Slovar' russkogo jazyka/ S.Y. Ozhegov. – M.: Rus. jaz., 1985. – 797 s.
5. Vasyliciv T.G. Ekonomichna bezpeka pidpryjemnytva Ukraïny: strategija ta mehanizmy zmichennja [monografija] / T.G. Vasyliciv. – L'viv: Aral, 2008. – 384 s.
6. Jachmen'ova V.M. Identyfikacija stijkosti dijnal'nosti promyslovyh pidpryjemstv [monografija] / V.M. Jachmen'ova. – Simferopol': Dolja, 2007. – 523 s.
7. Migus I.P. Neobhidnist' rozmezhuwannja ponjat' "zagroza" ta "ryzyk" pry diagnostyci ekonomichnoi' bezpeky sub'jektiv gospodarjuwannja [Elektronnyj resurs] / I.P. Migus, S.M. Laptejev. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821>

8. Pojda-Nosyk N.N. Ryzyky i dzhherela zagroz finansovij bezpeci akcionernih tovarystv u suchasnyh umovah [Elektronnyj resurs] / N.N. Pojda-Nosyk. – Rezhym dostupu: www.teologia.org.ua/20110920172/statti/dokladi/riziki-i-djerela-zagroz-finansoviie-bezpeci-akcionernix-tovaristv-u-suchasnix-umovah-172.html
9. Korolev M.Y. Problema bezopasnosti v teoryi firmy: razvytye y protyvorechya [Elektronnyj resurs] / M.Y. Korolev. // Vestnyk Volgogradskogo gosudarstvennogo unyversyteta – 2012. – № 1 (20). – S. 53-58. – Rezhym dostupu: [http://new.volsu.ru/struct/generalservices/publish/vestniki/lastmagazine/ser-3-economy-1\(20\)-2012/7_%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B2.pdf](http://new.volsu.ru/struct/generalservices/publish/vestniki/lastmagazine/ser-3-economy-1(20)-2012/7_%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B2.pdf)
10. Ljashenko O.M. Konceptualizacija upravlinnja ekonomichnoju bezpekoju pidpryjemstva [monografija] /O.M. Ljashenko – Lugans'k: vyd-vo SNU im.V.Dalja, 2011. – 400s.
11. Rudnichenko Je. M. Ocinjuvannja ta modeljuvannja vplyvu sub'ektiv mytnogo reguljuvannja na systemu ekonomichnoi' bezpeky pidpryjemstva: [monografija] / Je.M. Rudnichenko. — Lugans'k: Promdruk, 2014. — 389 s.
12. Volkov Ju.F. Vvedenje v gostynichnyj y turystycheskyj byznes: Uchebnoe posobyje / Ju.F. Volkov . – M., 2004. – 272 s.
13. Pogodyna A.S. Upravlenje ryskamy dejatel'nosty malyh gostynichnyh predpryjatyj: avtoref. dys. na soyskanye uchen. stepeny kand. ekon. nauk : spec. 08.00.05 " Ekonomyka y upravlenje narodnym hozjajstvom: ekonomyka, organizacija y upravlenje predpryjatyjamy, otrasljamy, kompleksamy- sfera uslug " / A.S. Pogodyna. — SPB, 2011. — 26 s.
14. Leont'jeva Ju.Ju. Klyasifikacija ryzykiv vyrobnychoi' dijal'nosti gotel'nogo pidpryjemstva [Elektronnyj resurs] /Ju.Ju. Leont'jeva, D.S. Pochepyneć // Naukovo-tehnichnyj zbirnyk. — 2012. — № 102. — Rezhym dostupu: <http://eprints.kname.edu.ua/25423/1/518-522%20%D0%9B%D0%B5%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%AE%D0%AE.pdf>

Надійшла 02.11.2014; рецензент: д. е. н. Ковальчук С. В.